

Retentionskortet - ny vej til regulering af miljøbelastning

KORTLÆGNING: Viden om kvælstoffets veje gennem jorden kan sikre mere landbrug eller mere miljø for de samme penge, påpeger forsker

Af Egon Kjøller

egon.kjoeller@nordjyske.dk

NORDJYLLAND: I sidste uge fik danskerne chancen for at lære et nyt ord: Retentionskort.

Retention betyder tilbageholdelse og bruges om det, der sker nede i jorden på kvælstofgødningsvej fra mark til vandløb. Jo mindre kvælstof eller nitrat (begreberne bruges lidt i flæng i denne sammenhæng), der slipper væk, jo højere retention.

Noget jord virker godt, andet dårligt. Det kan man måle og beregne sig til og vise på et landkort - og i princippet bruge denne viden til at regulere landbrugets gødningsanvendelse efter.

Det er baseret på biokemi og geologi og indsigt i mekanismer som redoxfronter og pyritnedbrydning. Men i det store billede handler det om miljø, landbrug, økonomi - og i yderste ende om samfundsudviklingen.

Landmænd vidste nok godt, hvad retention er, og de er skeptiske, for det smager af mere kontrol, mindre frihed, tabte indtægter.

Et nyt, fintmasket retentionskort, hvor landet er delt i felter på 1500 hektar - tre-fire større gårdes størrelse - er på vej, bestilt af Naturstyrelsen og udarbejdet af Aarhus Universitet og GEUS - De Nationale Geologiske Undersøgelser i Danmark og Grønland.

Forskerne har travlt. De skal aflevere det nye, fintmaskede kort til myndighederne i januar, og der er ikke sat farver på de 3000 felter endnu.

Målrettet regulering god ide

Men en række landmænd har vendt deres mistillid mod deres egen organisation, Landbrug & Fødevarer, som følger arbejdet, og har meldt sig ud af fællesskabet.

Dén debat går professor Jens Christian Refsgaard, GEUS, ikke ind i, men han forklarer gerne perspektivet i en målrettet regulering:

- Hvis f.eks. to tredjedele af det nitrat, der stammer fra landbruget, bliver fjernet, inden det

kommer ud til vandløbet, har en regulering jo dårlig effektivitet.

Det betyder jo, at hver gang man begrænser tilførslen til dyrkningsfladen med tre kg kvælstof, har det kun en nyttevirkning på ét kg ude i f.eks. Limfjorden.

Men når man ved, at retentionen i nogle vandløbs-oplande er 80 procent og i andre kun 20 procent, kan man flytte nogle af tiltagene hen, hvor der kun er 20 procent reduktion - det kan være minivådområder eller hvad man nu vil bruge - og så kan man få meget mere værdi for pengene.

- Det vil sige, at hvis man regulerer efter, hvor naturen selv sørger for at fjerne en del af nitraten, kan man få en større produktion for de samme penge - eller man kan få mere miljø for de samme penge, afhængig af, hvordan man vælger at fordele det, forklarer han.

Billigste reduktion

Landbrug & Fødevarers faglige sektion, Videncentret for Landbrug i Aarhus, deler opfattelsen:

”Principielt kan den billigste reduktion i kvælstofudledningen nås ved at placere virkemidlerne i de del-oplande til en recipient, der har den laveste retention og største udvaskning. Det skyldes, at jo mere målrettet virkemidlerne placeres, jo færre virkemidler er der behov for”, hedder det i en fakta-samling på hjemmesiden, skrevet af chefkonsulent Leif Knudsen.

Skeptiske landmænd

Der findes allerede et retentionskort fra 2007, men meget grovmasket. Det har været anvendt ved miljøsagsbehandling af husdyrbrug.

Men det har vakt landmænds skepsis.

Klaus Aage Bengtson, Gandrup, talsmand for udbryderne i Nordjylland, ser et misforhold mellem den lave koncentration af kvælstof, han kan måle i sit drænvand, og dét, retentionskortet viser: at jorden stort set ikke evner at holde kvælstof tilbage.

Men miljømyndigheder og forskere har ofte påpeget, at det ikke er tilstrækkeligt at måle koncentrationen i drænvandet. Den skal ganges med mængden af vand, og få milligram kvælstof bliver til mange tons, når vandet skal måles i hundreder af liter i sekundet.

”Screeningen af dræn for kvælstofkoncentrationen siger derfor i sig selv ikke noget om kvælstoftabet til overfladevandet”, hedder det f.eks. i en rapport fra DCE, Nationalt Center for

Miljø og Energi ved Aarhus Universitet i 2012.

Professor Jens Christian Refsgaard understreger, at man ikke på overfladen kan vurdere, om jord har høj eller lav retention. Det afgørende er beskaffenheden af jordlagene under, men også topografien.

- Eksempelvis viser vore studier af egnen ved Norsminde syd for Aarhus, at retentionen i nogle områder er på 90 pct. og andre steder på 20 pct., alt sammen på lerjord, men forskellige steder i terrænet. Det er ganske kompliceret, understreger han.

Mål og beregninger

Og ikke alt på det nye retentionskort med dets 3000 felter vil være baseret på målinger. Det vil, nødvendigvis, være en kombination af målinger og beregninger, ud fra en viden om nedbør, geologi, de sandsynlige strømningsveje, og om der ligger søer og vandløb, som måske også fjerner noget af kvælstoffet. Nede på det enkelte lille område kan kortet altså ikke være så nøjagtigt som på hele vandløbs-oplande, hvor der bliver målt ved udløb, siger han.

Konsulent Kristoffer Piil fra Videncentret for Landbrug, understreger, at retentionskortet ikke alene afgør, om der vil blive reguleret op eller ned i den enkelte landmands gødningskvote.

- Det afhænger i højere grad af den fastsatte målsætning ude i fjordene, og af hvordan en fremtidig model for kvælstofreguleringen bliver skruet sammen, siger han.

Regulering og udbyttetab

Men at der er behov for en ny kvælstof-regulering, er lysende klart for landbruget:

- Den nuværende regulering af kvælstofanvendelsen resulterer nu i en undergødskning på i gennemsnit godt 18 pct., og for nogle husdyrbrugere op til 30 pct.

- Det giver et betydeligt udbyttetab og afgrøder med meget lave proteinprocenter. Det økonomiske tab ved undergødskning blev i 2013 beregnet til cirka 1,6 milliarder kr. pr. år, afhængigt af prisforudsætningerne, fastslår konsulent Leif Knudsen fra Videncentret for Landbrug.

Undervejs til målrettet regulering

Af Egon Kjøller

egon.kjoeller@nordjyske.dk

NORDJYLLAND: Hvordan det nye kort over kvælstoffets omsætning i jorden - retentionskortet - vil blive brugt, når det er afleveret til Miljøministeriet, er ikke besluttet endnu, men arbejdet er sat i gang på anbefaling fra regeringens uafhængige Natur- og Landbrugskommission:

”Der skal udvikles og gennemføres en ny, målrettet og differentieret regulering af landbrugets anvendelse af kvælstof. Reguleringen skal fastsætte kvælstofnormen for den enkelte landbrugsbedrift differentieret efter forskellige landbrugsarealers evne til at tilbageholde kvælstof, afgrødens betydning for kvælstofudvaskningen og sårbarheden for det pågældende vandområde”, hed det i kommissionens slutrapport sidste forår.

Og i de nye vandplaner for 2009-15, der kom i sidste uge - temmeligt forsinkede efter en uskøn politisk proces, hedder det:

”Den resterende, nødvendige indsats for at reducere kvælstofudledningen vil blive fastlagt på baggrund af blandt andet forslag fra regeringens natur- og landbrugskommission”.

Tanker fra visionsværkstedet

Tankerne om at lægge jordbrugsproduktionen, hvor den belaster miljøet mindst - på de robuste arealer - og skåne de sårbare, er ikke ny. Daværende præsident for Landbrugsrådet, Peter Gæmelke, og præsident for Danmarks Naturfredningsforening, Ella Maria Bischopp-Larsen, gav hinanden håndslag på netop den målsætning på **NORDJYSKE Mediers store visionsværksted** ”24 timer for landet” i april 2007:

”Landbruget skal producere med en stadig mindre belastning af naturen, herunder ved udtagning af følsomme arealer og flytning af produktionen til mere robuste arealer, som samlet medfører en mindre miljøbelastning.”

Udfordringerne

Udfordringen har siden vist sig at være, at udvaskningen ofte er mindst på de lave arealer, som af andre grunde er mindre dyrkningssikre - herunder Limfjordsoplandet - og større på

højbundsjorderne, der ikke er så udsatte for at stå under vand i høst.

Der kan også forudses en udfordring af fordelingspolitisk karakter: Hvordan og af hvem kompenseres de landmænd, der får begrænset dyrkningsrettighederne? Og skal de landmænd, som af samfundet får øget produktionsmulighed stillet til rådighed, have den kvit og frit?